

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ



НАУКОВІ ПРАЦІ
МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

SCIENTIFIC WORKS
OF INTERREGIONAL ACADEMY
OF PERSONNEL MANAGEMENT

LEGAL SCIENCES

Випуск 2 (65), 2023



Видавничий дім
“Гельветика”
2023

Редакційна колегія

Кислий А. М., доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, директор Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом (**головний редактор**)

Берзін П. С., доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права та кримінології Інституту права, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Богатирьов І. Г., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Вакулік О. О., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри криміналістики та судової медицини, Національна академія внутрішніх справ

Головко Л. О., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Гордієнко С. Г., доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри національної безпеки навчально-наукового інституту права ім. Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Доценко О. С., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри публічного управління та адміністрування, Національна академія внутрішніх справ

Заросило В. О., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Калиновський Б. В., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри конституційного права та прав людини, Національна академія внутрішніх справ

Кисленко Д. П., кандидат юридичних наук, д.пед.н., доцент, професор кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Козаченко О. І., доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна академія управління персоналом

Козін С. М., доктор юридичних наук, старший викладач кафедри теорії та історії держави і права, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Колб О. Г., доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Ладиченко В. В., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Лисенко С. О., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Макєва О. М., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права, Національний авіаційний університет

Мердова О. М., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2, Донецький державний університет внутрішніх справ

Муравйов К. В., доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри адміністративного, фінансового та банківського права Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна академія управління персоналом

Омаров Азад Енвер огли, доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Піддубний О. Ю., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного та господарського права, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Сервєцький І. В., доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри національної безпеки навчально-наукового інституту права ім. Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Стрельбицька Л. М., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільно-правових дисциплін, Національна академія Служби Безпеки України

Стрельбицький М. П., доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник науково-організаційного центру, Національна академія Служби Безпеки України

Стрелюк Я. В., доктор юридичних наук, прокурор, Офіс Генерального прокурора України

Чусько В. І., кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін та міжнародного права Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Шульга С. В., доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Яра О. С., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного та фінансового права, декан юридичного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Łukasz Moniuszko, Doktor habilitowany, Profesor, Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy (Bydgoszcz, Rzeczpospolita Polska)

Agnieszka Szpak, dr hab., Professor, Department of International Security, Institute of Security Studies, Toruń, Poland

Dariusz Skalski, dr hab., Professor, Gdansk University of Physical Education and Sport, Gdańsk, Poland

Затверджено Вченою радою
Міжрегіональної Академії управління персоналом 13.09.2023 (протокол № 8)

Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 24777-14717Р,
видане Міністерством юстиції України 21.04.2021 р.

Відповідно до Наказу МОН України № 320 від 07 квітня 2022 року (додаток 2) журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія Б). Спеціальності: 081 – Право; 262 – Правоохоронна діяльність; 293 – Міжнародне право.

Видання індексується Google Scholar

DOI: 10.32689/2522-4603

Наукові праці МАУП. Юридичні науки. 2023. Вип. 2 (65). Київ : Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2023. 68 с. Публікуються статті науковців, які досліджують актуальні проблеми розвитку права. Для науковців, викладачів, студентів та всіх, кого цікавить розвиток юридичної науки в Україні.

ЗМІСТ

Алла АВСІЄВИЧ, Наталія ЛОГІНОВА, Максим ЛЕВИЦЬКИЙ ХАРАКТЕРИСТИКА СПОСОБІВ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З УХИЛЕННЯМ ВІД ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ	5
Владислав АНДРЕЙЦЕВ ПРЕВЕНТИВНА ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ФОРМІ ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКИХ САНКЦІЙ ШЛЯХОМ ОБМЕЖЕННЯ, АБО ЗУПИНЕННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З ОБ'ЄКТАМИ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ.....	14
Галина КРИШТАЛЬ, Ірина БРЮХОВЕЦЬКА АЛЬТЕРНАТИВНИЙ ЗАСІБ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ: МЕДІАЦІЯ.....	25
Лідія МАРУСЯК, Lydia MARUSYAK СИСТЕМНЕ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА.....	30
Ольга ОХМАН, Тетяна ДЕРЕВ'ЯНКО, Наталія ЛОГІНОВА КРИМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНИХ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ.....	35
Вадим ТАТАРІНОВ, Анна ТАТАРІНОВА, Олег КРИВЕЦЬ, Вікторія СЯБРЕНКО, Анастасія ТАТАРІНОВА ЮВЕНАЛЬНА ПРОКУРАТУРА: ІСТОРИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ.....	41
Іван ФЛИС ЕКОНОМІЧНА ДИКТАТУРА У ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ – ПЕРЕСТОРОГИ ТА РИЗИКИ.....	48
Вікторія ЯВОРСЬКА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРИ ЕКОЦИДІ.....	56
Володимир ЗАРОСИЛО, Анатолій ПОДОЛЯКА ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВОЇ ІЮСТИЦІЇ В УКРАЇНІ.....	63

УДК 342.7:343.197

DOI <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2023.2.6>

Вадим ТАТАРІНОВ

кандидат економічних наук, доцент, директор Придніпровського інституту Міжрегіональної Академії управління персоналом, пр. Свободи, 79, м. Кременчук, Полтавська область, Україна, 39623

Анна ТАТАРІНОВА

магістрант напряму підготовки «Правоохоронна діяльність» Міжрегіональної Академії управління персоналом, пр. Свободи, 79, м. Кременчук, Полтавська область, Україна, 39623

Олег КРИВЕЦЬ

студент III курсу факультету прокуратури, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, вулиця Пушкінська, 77, м. Харків, Харківська область, Україна, 61024

Вікторія СЯБРЕНКО

студентка III курсу факультету прокуратури, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, вулиця Пушкінська, 77, м. Харків, Харківська область, Україна, 61024,

Анастасія ТАТАРІНОВА

студентка III курсу факультету прокуратури, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, вулиця Пушкінська, 77, м. Харків, Харківська область, Україна, 61024

Vadym TATARINOV

PhD in Economy, Associate Professor, Director of Prydniprovsk Institute of the Interregional Academy of Personnel Management», 79 Svobody Ave., Kremenchuk, Poltava Region, Ukraine, 39623

Anna TATARINOVA

Master's Student in the field of training «Law Enforcement Activities», Prydniprovsk Institute of the Interregional Academy of Personnel Management», 79 Svobody Ave., Kremenchuk, Poltava Region, Ukraine, 39623

Oleg KRYVETS

Third-year student at the Faculty of Prosecutor's Office, Yaroslav Mudryi National Law University, Pushkinska Street, 77, Kharkiv, Kharkiv region, Ukraine, 61024

Viktoriya SYABRENKO

Third-year student at the Faculty of Prosecutor's Office, Yaroslav Mudryi National Law University, Pushkinska street, 77, Kharkiv, Kharkiv region, Ukraine, 61024

Anastasia TATARINOVA

Third-year student at the Faculty of Prosecutor's Office, Yaroslav Mudryi National Law University, Pushkinska Street, 77, Kharkiv, Kharkiv region, Ukraine, 61024

ЮВЕНАЛЬНА ПРОКУРАТУРА: ІСТОРИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ

JUVENILE PROSECUTOR'S OFFICE: HISTORICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF ACTIVITIES

У статті розглянуто процес становлення та розвитку ювенальної юстиції від зародження до повноцінної державної політики, розглянуто і висвітлено особливості роботи ювенального прокурора у кримінальному провадженні щодо неповнолітнього, звернено увагу на важливість ефективного функціонування ювенальної юстиції в Україні.

Зокрема, було досліджено, що перші прояви особливого підходу до неповнолітніх у судочинстві прослідковуються у римському праві, а саме в законах XII таблиць. Проте тільки наприкінці XIX століття можна

помітити перелом у сфері ювенальної юстиції, коли 2 липня 1899 р. у Чикаго (штат Іллінойс) було створено спеціальний суд у справах неповнолітніх. Від цього історичного періоду і до наших днів становлення та розвиток ювенальної юстиції стає на порядок денний у більшості країн світу.

Авторами було досліджено низку міжнародних договорів у сфері захисту прав та свобод неповнолітніх, зокрема: Конвенція ООН про права дитини 1989 р., Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила») від 29 листопада 1985 року, Керівні принципи ООН для попередження злочинів серед неповнолітніх, 1990 р. («Ер-Ріадські керівні принципи») та ін. Також було досліджено ряд нормативно-правових актів українського законодавства щодо особливостей роботи ювенального прокурора.

У статті звернено увагу на те, що основним завданням ювенального прокурора у кримінальному провадженні щодо неповнолітнього є захист прав та інтересів та забезпечення, у визначених законом випадках, «відстороненості» від кримінального процесу.

Авторами наголошено, що ефективно функціонуюча ювенальна юстиція забезпечує зменшення травматичного досвіду для неповнолітніх, що в подальшому призводить до зменшення вчинення ними кримінальних правопорушень.

Ключові слова: ювенальна юстиція, ювенальний прокурор, неповнолітній, малолітній, підліток, діти, права та свободи.

The article examines the process of formation and development of juvenile justice from its birth to a full-fledged state policy, examines and highlights the peculiarities of the work of a juvenile prosecutor in criminal proceedings against a minor; draws attention to the importance of the effective functioning of juvenile justice in Ukraine.

In particular, it was investigated that the first manifestations of a special approach to minors in judicial proceedings can be traced in Roman law, namely in the laws of the XII Tables. However, only at the end of the 19th century, a turning point in the field of juvenile justice can be noticed, when on July 2, 1899, a special juvenile court was created in Chicago (Illinois). From this historical period to the present day, the formation and development of juvenile justice is on the agenda in most countries of the world.

The authors researched a number of international treaties in the field of protection of the rights and freedoms of minors, in particular: the UN Convention on the Rights of the Child of 1989, the United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice («Beijing Rules») of November 29, 1985 year, UN Guidelines for the Prevention of Crime among Minors, 1990 («Riyadh Guidelines») and others. A number of normative legal acts of Ukrainian legislation regarding the peculiarities of the juvenile prosecutor's work were also studied.

The article draws attention to the fact that the main task of the juvenile prosecutor in criminal proceedings against a minor is to protect the rights and interests and ensure, in cases defined by law, «removal» from the criminal process.

The authors emphasize that effectively functioning juvenile justice ensures a reduction in traumatic experiences for minors, which subsequently leads to a reduction in their committing criminal offenses.

Key words: juvenile justice, juvenile prosecutor, minor, juvenile, teenager, kids, rights and freedoms.

Постановка проблеми. Останнім часом в Україні та інших пострадянських країнах деякі політики та громадські діячі намагаються активно впроваджувати систему ювенальної юстиції. Окрім того захист прав дітей загалом є одним із головних обов'язків держави. Але, перш ніж запровадити систему ювенальної юстиції в Україні, потрібно ґрунтовно вивчити подібний досвід у зарубіжних країнах.

Кожен 15-ий злочин в Україні вчинений дитиною. За рік діти вчинили понад 14 тисяч злочинів. У дитячих колоніях утримується 1 278 дітей, в СІЗО – 553 дитини, в школах та училищах соціальної реабілітації – 320.

За статистикою минулого року від злочинів потерпіло більше 7500 дітей. Дітей-свідків злочину держава не обраховує.

Система правосуддя для дітей має бути іншою, ніж для дорослих. Так само, як іншою є медицина для дітей – педіатрія. Такою системою правосуддя є ювенальна юстиція.

У розвиток положень Основного Закону в Україні створено систему спеціальних органів, служб та установ, які використовуючи засоби правового, педагогічного, психоло-

гічного та соціального впливу, здійснюють забезпечення та захист прав дитини.

Разом з тим, існують проблеми в організації, відсутність чітко визначених повноважень та відповідної взаємодії між такими державними інституціями, що негативно позначається на ефективності забезпечення прав дітей, що перебувають у конфлікті із законом.

У цих умовах важливого значення набуває процес формування сучасної системи ювенальної юстиції, що відбувається в контексті виконання Україною міжнародних зобов'язань перед Радою Європи щодо проведення судово-правової реформи. Крім того, Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020», схваленою Указом Президента України від 12 січня 2015 року, судову реформу було визначено як першочергову.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Особливості функціонування ювенальної юстиції в Україні і, зокрема, ювенального прокурора стали предметом наукових робіт ряду науковців, серед них: І.Я. Макрицька, І. О. Кісліцина, А.Б. Блага, І. В. Ольшанецький, Ю. Г. Барабаш, М. М. Бурбика, Л. Р. Грицаєнко, Р. М. Опацький, Т. Н. Добровольська,

В. В. Долежан, В. Я. Тацій, Н. М. Крестовська, В. Д. Ломовський, М. Н. Маршунов, В. Ф. Погорілко, О. М. Клименко, А. Є. Меженцева, О. Р. Михайленко, Г. О. Мурашин, С. В. Немитіна, Н. М. Оніщенко, А. А. Оржаховська, О. В. Руденко, Г. П. Серета, В. В. Сухонос, О. Б. Червякова, П. М. Каркач, В. М. Шаповал, Ю. С. Шемчушенко, О. В. Щербанюк та інші

Мета. Автори поставили перед собою завдання проаналізувати та дослідити концепцію ювенальної юстиції через історичну призму, виділити напрями її розвитку, прийнятні для України, розібрати поняття «ювенальна прокуратура» і «ювенальний прокурор» та сформулювати основні напрями їх діяльності, визначити подальші кроки для удосконалення запропонованого інституту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діти – це окрема, неординарна та, що досить важливо, вразлива частина суспільства, якій притаманні власні «правила», моделі поведінки та особливості. Зважаючи на відмінний світогляд та стереотипи, що викликані віковими особливостями, молодші представники громадськості потребують особливого правового статусу, підходу та захисту. Саме це і стало причиною появи ювенальної юстиції.

«...Ювенальна юстиція – це сукупність правових механізмів, медично-педагогічних, психолого-соціальних, реабілітаційних та інших необхідних процедур і засобів, створених для забезпечення найбільш повного захисту прав, свобод та законних інтересів неповнолітніх. У це поняття також входить діяльність осіб, які відповідають за виховання неповнолітніх, що реалізується системою державних і недержавних органів, установ та організацій» [1, с. 58]. Простіше кажучи, це система правосуддя щодо громадян до 18 років, що включає спеціальний порядок судочинства, окрему систему судів, а також сукупність ідей, концепцій соціального захисту та реабілітації неповнолітніх правопорушників [2, с. 845].

Для більш чіткого дослідження даного інституту, на нашу думку, необхідно звернутися до його історичних витоків. Так, зародження ювенальної юстиції можна помітити ще у Дигестах імператора Юстиніана (VI ст.). Хоча спочатку слід згадати про римське право, що власне розпочало пошук шляхів для захисту неповнолітніх правопорушників від несправедливого покарання та способів допомоги для того, щоб боротися з дитячою злочинністю і відвернути підлітків від участі у вчиненні злочинів. Ще у Законі XII таблиць було вперше сформовано принцип прощення покарання, який у першу чергу і стосувався неповнолітніх.

Проте, на жаль, періоду середньовіччя притаманна набагато більша жорстокість та ігнорування дитинства як природного стану розвитку людини. Відомі швейцарські дослідники злочинності неповнолітніх Моріс та Енріка Вейяр-Цибульські за результатами своїх багаторічних досліджень історії боротьби зі злочинністю неповнолітніх констатували, що в ті часи частим навіть було застосування смертної кари до дітей молодшого віку. Як приклад, вони наводять рішення англійського суду щодо двох дітей віком 9 і 10 років, які вбили дитину. Питання щодо пом'якшення покарання навіть не стояло. Дітей стратили.

Друга половина XIX ст. знаменувала собою поступову, але неухильну зміну зазначеного традиційного ставлення до неповнолітніх правопорушників. Але це були лише окремі спроби, що в сукупності не призвели ні до яких кардинальних змін. Вирішальний перелом настав лише наприкінці XIX ст. і завершився створенням спеціального суду у справах неповнолітніх. Цей суд було створено 2 липня 1899 р. у Чикаго (штат Іллінойс). Трохи згодом цю практику підхопили й інші країни [3, с. 20–28].

На сучасному етапі головним міжнародним нормативно-правовим актом у сфері забезпечення прав неповнолітніх є Конвенція ООН про права дитини 1989 р., де у ст.1 зазначено, що дітьми вважаються всі особи, які не досягли 18 років [4]. Щодо міжнародного документа, який безпосередньо стосується відповідальності неповнолітніх, то неодмінно треба зазначити про Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила») від 29 листопада 1985 року.

«Пекінські правила» у перших статтях передбачили наступні цілі: прагнення всіх держав сприяти благополуччю неповнолітніх (п. 1.1); створення умов для забезпечення повноцінного життя підлітка у суспільстві (п. 1.2); реалізації заходів щодо вжиття всіх відомих ресурсів задля сприяння благополуччю підлітка; максимального зменшення втручання в життя підлітка закону; ефективного, справедливого та гуманного поводження з підлітком, який перебуває у конфлікті із законом (п. 1.3); всебічного забезпечення в межах країн соціальної справедливості для всіх неповнолітніх (п. 1.4); створення системи підвищення кваліфікації персоналу для служби правосуддя стосовно неповнолітніх (п. 1.6). [5] «Пекінські правила» вперше конкретизували поняття «неповнолітнього правопорушника», де вперше його виділили

як спеціального суб'єкта юридичної відповідальності.

Окрім названих міжнародно-правових актів, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх та поведження з неповнолітніми засудженими, можна також відносити: Керівні принципи ООН для попередження злочинів серед неповнолітніх, 1990 р. («Ер-Рядські керівні принципи»); Правила ООН, що стосуються захисту неповнолітніх, позбавлених волі, 1990 р.; Керівні принципи щодо дій в інтересах дітей в системі кримінального правосуддя, 1997 р., Декларація прав дитини, 1959 р.

Завданням кожної демократичної держави є захист прав і законних інтересів людини та громадянина, а реалізація відбувається через правоохоронні органи та правозахисні інституції. Безпека життя, розвитку дітей як важливих елементів суспільства має бути однією із пріоритетних цілей. Для досягнення зазначеної мети в межах штату органів прокуратури виділяється така спеціалізація, як ювенальні прокурори [6, с. 187].

«...Вивчення нормативно-правових актів у сфері ювенальної юстиції зводиться до того, що у загальному розумінні «ювенальний прокурор» – суб'єкт, який уповноважений захищати законні права, свободи та інтереси неповнолітніх – однак офіційного визначення самого поняття «ювенальна прокуратура» чи «ювенальний прокурор», як на нормативному, так і на відомчому рівні – відсутнє» [7, с.48].

У той же час, організація діяльності прокурорів у сфері захисту прав дітей регулюється на галузевому рівні – наказом Генерального прокурора від 14.02.2020 р. № 90 «Про вдосконалення організації діяльності органів прокуратури у сфері захисту прав дітей та протидії насильству» [8]. Також варто згадати Наказ Генерального прокурора від 04.11.2020 р. № 509 «Про особливості виконання функцій прокуратури з питань захисту інтересів дітей та протидії насильству» [9].

Положення першого вище зазначеного наказу до сфери діяльності ювенального прокурора віднесли окрім справ щодо неповнолітніх, які потрапили у конфлікт із законом, так і кримінальні провадження про злочини вчинені стосовно неповнолітніх, а також розпочатих у сфері охорони дитинства. (Охорона дитинства – система державних та громадських заходів, спрямованих на забезпечення повноцінного життя, всебічного виховання і розвитку дитини та захисту її прав) [10].

Другий наказ визначає основні принципи роботи прокурорів в напрямку захисту інтересів дітей та протидії насильству:

«...1) отримання дітьми інформації про їхні права, про можливі факти їх порушення та забезпечення вільного доступу до правосуддя;

2) забезпечення найкращих інтересів дитини;

3) повага до гідності дитини та недопущення дискримінації;

4) захист дитини від будь-яких форм насильства.

Ювенальний прокурор залучається до кримінальних проваджень щодо неповнолітньої особи, а також у провадженнях щодо декількох осіб, якщо хоча б одна з них є неповнолітньою особою. Також ювенальний прокурор залучається до кримінальних проваджень, в яких неповнолітній визнаний потерпілим або таким, права та інтереси якого порушені або можуть бути порушені внаслідок вчинення кримінального правопорушення» [16].

Пункт 6.3 згаданого Наказу дає підстави зробити висновок, що ювенальна юстиція спрямована таким чином, що у всіх можливих випадках неповнолітнього потрібно «відгородити» від кримінального провадження. Тобто проводити досудове розслідування таким чином, щоб це було як можна менш травмуюче для неповнолітнього. Вимагається, у передбачених законом випадках, активно використовувати можливість дистанційного досудового розслідування, зокрема це стосується проведення таких С(Р)Д, як допит, впізнання осіб або речей. Під час судового засідання, у передбачених законом випадках, проводити допит неповнолітнього поза залом судового засідання за допомогою відеоконференції [9].

Ювенальний прокурор зобов'язаний роз'яснити неповнолітнім підозрюваним і потерпілим, а також їх законним представникам право на укладення угоди про примирення, а також, за наявності підстав, ініціювати укладення угоди про визнання винуватості. Враховуючи збільшену можливість впливу на неповнолітнього, ювенальний прокурор повинен чітко упевнитись у відсутності такого впливу та в усвідомленні неповнолітніми наслідків укладення таких угод.

Перед тим, як подати клопотання до суду про передання неповнолітніх підозрюваних чи обвинувачених під нагляд осіб за правилами ст. 493 КПК, «...ювенальний прокурор доручає слідчому з'ясувати відомості про батьків, опікунів чи піклувальниць та їх стосунки з неповнолітнім. Якщо такі відомості будуть достатніми для того, щоб прокурор міг впевнитися, що дані особи зможуть належним чином доглядати за неповнолітнім і раніше не притягувалися до відповідальності за невиконання обов'язків щодо виховання та догляду

за дітьми і за інші правопорушення стосовно дітей – в такому випадку він може подати таке клопотання до суду» [16].

За наявності підстав, передбачених ст. 97 КК України, від прокурора вимагається вживати всіх належних заходів задля раннього виведення неповнолітнього з кримінального провадження шляхом подання клопотання до суду про звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру [14].

Задля всебічного захисту прав та інтересів неповнолітніх, спеціальні підрозділи захисту інтересів дітей та протидії насильству обласних прокуратур можуть брати участь у розгляді справ у місцевих господарських та адміністративних, апеляційних судах, а також місцевих загальних судах за відповідним призначенням керівників обласних прокуратур, їх перших заступників та заступників.

Також варто згадати про «Порядок реалізації пілотного проекту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення»» затверджений Наказом Мініюсту та Генеральної прокуратури України від 21.01.2019 № 172/5/10, який передбачає «...скоординовану організацію ефективної комунікації між неповнолітніми, що вперше вчинили кримінальний проступку або нетяжкий злочин, і потерпілими від вчинених ними кримінальних правопорушень з метою забезпечення відшкодування заподіяної шкоди, максимально раннього виведення неповнолітніх правопорушників із кримінального процесу з обов'язковим ужиттям узгоджених заходів для їх ресоціалізації та запобігання повторним кримінальним правопорушенням» [13].

Програма реалізовується шляхом залучення регіональним центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги посередника (ним може бути адвокат, включений до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, який пройшов навчання з реалізації Програми), який спрямовує сторони кримінального провадження згоди щодо умов угоди.

Програма може застосовуватись за наявності таких умов: 1) наявність потерпілої сторони; 2) вчинення неповнолітнім вперше кримінального проступку або нетяжкого злочину; 3) визнання неповнолітнім факту вчинення кримінального правопорушення; 4) згоди неповнолітнього і потерпілого на участь у Програмі.

Участь у Програмі матиме для неповнолітнього виключно позитивний характер, оскільки це факт буде враховуватись під час прийняття рішення про наявність підстав для

звільнення від кримінальної відповідальності відповідно до статей 45, 46 (у разі вчинення неповнолітнім вперше кримінального проступку або необережного нетяжкого злочину), статті 48 КК України або закриття кримінального провадження на підставі ч. ст. 56, п. 7 ст. 284 КПК України. [14, 16]

Так, за період із 2012 до 2021 р. загальна злочинність неповнолітніх знизилась у 4,3 рази (із 1 073 до 2 492 осіб), а групова – у 6,7 рази (із 4 759 до 707 осіб). [15, с. 75]

До сфери відання ювенальних прокурорів відноситься робота не тільки з неповнолітніми, які знаходяться у конфлікті із законом, а також тих дітей, які постраждали від протиправних посягань. Особливої актуальності набуває останній напрям роботи в умовах воєнного стану. Так, за офіційними даними Офісу Генерального прокурора, за 3,5 місяці повномасштабної війни, станом на 7 червня 2022 в Україні від військової агресії з боку РФ загинули 263 дитини, поранено 467 дітей. [11] Ці дані вражають, оскільки неповнолітні потребують особливого захисту, отже, діяльність правоохоронних органів, в тому числі, прокуратури, повинна бути спрямована на повноцінне забезпечення такого захисту.

Від початку повномасштабних військових дій в Україні постраждало понад 15,5 тисяч дітей. За даними державного порталу «Діти війни», станом на 6 січня 2023 року від агресії РФ загинуло 453 дитини, ще 877 дітей поранені. Також майже 14 тисяч дітей є депортованими (повернуто 125 осіб), а 353 вважаються зниклими. Водночас понад 8,7 тисяч загублених дітей вдалося розшукати після початку повномасштабної агресії [12].

Висновок. У 20-х роках минулого століття українські юристи вже порушували проблему формування «дитячого права», а необхідність особливого реагування на дитячу злочинність, принципово відмінну від «дорослого» правосуддя, для них була аксіомою. Проте не лише вчинення кримінальних правопорушень дітьми, а й тих злочинів, які вчинені щодо малолітніх, неповнолітніх. Очевидно, що ювенальна юстиція не вирішить усіх проблем дітей, які перебувають в конфлікті чи контакті з законом, але вона безумовно здатна мінімізувати негативні наслідки і дитячої злочинності і злочинів проти дітей.

Визначення поняття ювенального прокурора в законодавстві відсутнє, проте сам термін згадується в Наказі Генпрокурора «Про особливості виконання функцій прокуратури з питань захисту інтересів дітей та протидії насильству». Відповідного до цього наказу можна умовно визначити, хто такий ювенальний прокурор. Ювенальний прокурор – це прокурор, діяльність якого

спрямована на виконання функцій прокуратури у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх, задля захисту інтересів дітей та протидії насильству. Виконання цієї функції може бути доручено прокурору, який має високі моральні, ділові та професійні якості, який пройшов навчання за цією спеціалізацією в Тренінговому центрі прокурорів України або його регіональних відділеннях з отриман-

ням документа про проходження спеціального навчання. Така діяльність може здійснюватися у спеціально створених підрозділах Офісу Генерального прокурора та обласних прокуратур, керівниками та їх заступниками або прокурором, спеціально уповноваженим керівником на виконання функцій прокуратури щодо захисту інтересів дітей та протидії насильству.

Література:

1. Макрицька І. Я. Ювенальна юстиція: правовий захист дітей. *Наукові записки*. 2005. № 38. С. 56–61.
2. Сухарев А. Я. Великий юридичний словник. 3-тє вид., Дод. та перероб. ІНФРА-М, 2009. 858 с.
3. Мельникова Е. Б. Ювенальна юстиція: навчальний посібник для студентів юридичних вищих навчальних закладів. Фонд НАН., 2000. 178 с.
4. Конвенція про права дитини : Конвенція від 20.11.1989 р. №995_021. База даних «Законодавство України»/Організація Об'єднаних Націй URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 18.03.2023)
5. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються правосуддя в справах неповнолітніх («Пекінські правила») : Конвенція від 29.11.1985 р. № 995_211/Організація Об'єднаних Націй URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/158593___158593 (дата звернення: 18.03.2023).
6. Кісліцина І. О. Актуальні питання діяльності ювенальних прокурорів в Україні. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття»* (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.)/за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. № 2. С. 187–191.
7. Ольшанецький І. В. Ювенальна юстиція: проблеми законодавчого врегулювання її органів в Україні (ювенальний суддя, прокурор, слідчий, адвокат). *Правова держава*. 2020. С. 45–56.
8. Про вдосконалення організації діяльності органів прокуратури у сфері захисту прав дітей та протидії насильству : Наказ Генерального прокурора від 14.02.2020 р. № 90/Офіс Генерального прокурора URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=208565 (дата звернення: 21.03.2023).
9. Про особливості виконання функцій прокуратури з питань захисту інтересів дітей та протидії насильству : Наказ Генерального прокурора від 04.11.2020 р. № 509. База даних «Законодавство України»/Офіс Генерального прокурора URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0509905-20> (дата звернення: 21.03.2023).
10. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. №2402-III. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (дата звернення: 20.03.2023).
11. Офіційний сайт Офісу Генерального прокурора. URL: <https://www.gp.gov.ua/> (дата звернення: 20.03.2023).
12. Діти війни: державний портал <https://childrenofwar.gov.ua/> (дата звернення: 26.03.2023).
13. Про реалізацію пілотного проекту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення» : Наказ Міністерства юстиції України, Генеральної прокуратури України від 21.01.2019 № 172/5/10. База даних «Законодавство України»/ Міністерство юстиції України, Генеральна прокуратура України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0087-19#Text> (дата звернення: 20.03.2023).
14. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2198-IX. База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 26.03.2023).
15. Блага А.Б. Групова злочинність неповнолітніх: кримінологічний аналіз та основні тенденції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. С. 70–76.
16. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 26.03.2023).

References:

1. Makryts'ka I. Ya. Yuvenal'na yustytisiya: pravovyy zakhyst ditey. *Naukovi zapysky*. 2005. № 38. S. 56–61.
2. Sukhariev A. Ya. Velykyi yurydychnyi slovnyk. 3-tie vyd., Dod. ta pererob. INFRA-M, 2009. 858 s.
3. Melnykova E. B. Yuvenalna yustytisiia : navchalnyi posibnyk dlia studentiv yurydychnykh vyshchykh navchalnykh zakladiv. Fond NAN., 2000. 178 s.
4. Konventsiiya pro prava dytyny : Konventsiiya vid 20.11.1989 r. № 995_021. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy»/Orhanizatsiia Ob'yednanykh Natsiy URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (data zvernennya: 18.03.2023).
5. Minimal'ni standartni pravyla Orhanizatsiui Ob'yednanykh Natsiy, shcho stosuyut'sya pravosuddyu v spravakh nepovnolitnikh («Pekins'ki pravyla») : Konventsiiya vid 29.11.1985 r. № 995_211/Orhanizatsiia Ob'yednanykh Natsiy. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/158593__158593 (data zvernennya: 18.03.2023).
6. Kislitsyna I. O. Aktual'ni pytannya diyal'nosti yuvenal'nykh prokuroriv v Ukraini. *Yevropeys'kyy vybir Ukrainy, rozvytok nauky ta natsional'na bezpeka v realiyakh masshtabnoyi viys'kovoyi ahresiyi ta hlobal'nykh vyklykiv KHKHI stolit'ya* (do 25-richchya Natsional'noho universytetu «Odes'ka yurydychna akademiya» ta 175-richchya Odes'koyi shkoly prava) : u 2 t. : materialy Mizhnar.nauk.-prakt. konf. (m. Odesa, 17 chervnya 2022 r.) / za zahal'noyu redaktsiyeyu S. V. Kivalova. Vydavnychyy dim «Hel'vetyka». Odesa, 2022. № 2. S. 187–191.
7. Ol'shanets'kyy I. V. Yuvenal'na yustytisiya: problemy zakonodavchoho vrehulyuvannya yiyi orhaniv v Ukraini (yuvenal'nyy suddyu, prokuror, slidchyy, advokat). *Pravova derzhava*. 2020. S. 45–56.
8. Pro vdoskonalennya orhanizatsiui diyal'nosti orhaniv prokuratury u sferi zakhystu prav ditey ta protydiy nasyl'stvu: Nakaz Heneral'noho prokurora vid 14.02.2020 r. № 90/Ofis Heneral'noho prokurora URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=208565 (data zvernennya: 21.03.2023).
9. Pro osoblyvosti vykonannya funktsiy prokuratury z pytan' zakhystu interesiv ditey ta protydiy nasyl'stvu : Nakaz Heneral'noho prokurora vid 04.11.2020 r. № 509. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / Ofis Heneral'noho prokurora URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0509905-20> (data zvernennya: 21.03.2023).
10. Pro okhoronu dytynstva : Zakon Ukrainy vid 26.04.2001 r. №2402-III. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy»/Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (data zvernennya: 20.03.2023).
11. Ofitsiynyy sayt Ofisu Heneral'noho prokurora. URL: <https://www.gp.gov.ua/> (data zvernennya: 20.03.2023).
12. Dity viyny: derzhavnyy portal <https://childrenofwar.gov.ua/> (data zvernennya: 26.03.2023).
13. Pro realizatsiyu pilotnoho proektu «Prohrama vidnovlennya dlya nepovnolitnikh, yaki ye pidozryuvanymy u vchynenni kryminal'noho pravoporushennya» : Nakaz Ministerstva yustytisiui Ukrainy, Heneral'noyi prokuratura Ukrainy vid 21.01.2019 № 172/5/10. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / Ministerstvo yustytisiui Ukrainy, Heneral'na prokuratura Ukrainy URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0087-19#Text> (data zvernennya: 20.03.2023).
14. Kryminal'nyy kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 05.04.2001 r. № 2198-IX. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy»/Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (data zvernennya: 26.03.2023).
15. Blaha A.B. Hrupova zlochynnist' nepovnolitnikh: kryminolohichnyy analiz ta osnovni tendentsiyi. *Pivdennoukrayins'kyy pravnychyy chasopys*. 2022. S. 70–76.
16. Kryminal'nyy protsesual'nyy kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 13.04.2012 № 4651-VI. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (data zvernennya: 26.03.2023).